

ADVIES

Algemene Raad

27 september 2007

AR/GCA-GRD/ADV/002

Advies over mogelijke beleidsmaatregelen ten aanzien van het aanbod van frisdranken op school

Advies over mogelijke beleidsmaatregelen ten aanzien van het aanbod van frisdranken op school

1 Situering

Op de vergadering van de commissie Gezondheidsbevordering van 26 juni 2007 presenteerde de heer Olaf Moens, stafmedewerker van het Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie (VIG) een nota over frisdrank op school.

Naar aanleiding van deze nota vraagt de minister van Onderwijs en Vorming in zijn brief van 27 juli 2007 aan de Vlor om hem te adviseren welke concrete hefboomen vanuit onderwijs nodig zijn om het gebruik van frisdranken bij kinderen en jongeren te beperken. De nota van het VIG wijst op de faciliterende rol die de overheid kan spelen.

De minister vraagt daarom om deze problematiek te belichten vanuit mogelijke concrete beleidsmaatregelen die de overheid kan nemen en mogelijke concrete maatregelen die scholen zelf kunnen nemen.

Op vraag van het Vast Bureau bereidde de commissie Gezondheidsbevordering het advies voor in haar vergadering van 13 september 2007. De Algemene Raad keurde dit advies unaniem goed in de vergadering van 27 september 2007.

2 Advies van de Vlor over de rol van onderwijs bij het beperken van frisdrankgebruik bij kinderen en jongeren

In zijn adviesopdracht toetst de Vlor mogelijke beleidsmaatregelen op wenselijkheid, haalbaarheid en aanvaardbaarheid door en voor scholen, leerlingen en de ruimere samenleving. Daarenboven houdt de Vlor uitdrukkelijk rekening met de mate waarin beleidsmaatregelen het beleidsvoerend vermogen van scholen minstens respecteren en waar mogelijk zelfs stimuleren.

2.1 Uitgangspunten van het advies

2.1.1 Pedagogisch-onderwijskundig

De vakoverschrijdende eindtermen in het domein van de gezondheidseducatie leggen scholen duidelijke richtlijnen op. Scholen worden verondersteld om via georganiseerde leermogelijkheden jongeren kennis, inzichten, vaardigheden en attitudes bij te brengen met betrekking tot gezondheid. Enkele voorbeelden van specifieke eindtermen die te maken hebben met gezond eten en drinken zijn:

- Gezondheidseducatie in het lager onderwijs betekent dat de leerlingen gezonde levensgewoonten in verband brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam.
- In het secundair onderwijs betekent gezondheidseducatie onder andere dat leerlingen de richtlijnen voor een gezonde voeding hanteren en dat leerlingen inzien hoe reclame en sociale omgeving het voedingsgedrag beïnvloeden.

De leerlijnen gezondheidseducatie houden rekening met een geleidelijk groeiend keuzebewustzijn. Dat betekent dat de vraag naar hefbomen om het frisdrankverbruik te beperken, voor het basisonderwijs, anders dient behandeld te worden dan in het secundair onderwijs. In het secundair onderwijs is 'keuzebekwaamheid' een expliciet leerdoel uit de vakoverschrijdende eindtermen.

2.1.2 Beleidsvoerend vermogen van scholen respecteren

Volgens de visie van de Vlor over het implementeren van onderwijsvernieuwing, is het belangrijk om het beleidsvoerend vermogen van scholen maximaal te ontwikkelen en te respecteren. Deze visie wordt ook weerspiegeld in het strategisch plan 'Op uw gezondheid'¹. Scholen moeten zelf hun context en beginsituatie analyseren en vanuit een gedragen visie prioritaire doelstellingen en interventies vaststellen.

Van scholen wordt verwacht dat ze vanaf dit schooljaar een gezondheidsbeleid voeren. Dat motiveert scholen om geleidelijk hun aanbod en reglementering aan te passen en werk te maken van een participatieve en emancipatorische aanpak. Een drankenbeleid past dan ook in dit kader.

2.2 Advies

In overeenstemming met bovenstaande uitgangspunten en op basis van de geschetste context (zie bijlage), stelt de raad volgende concrete hefbomen voor om vanuit onderwijs het frisdrankgebruik bij kinderen en jongeren te helpen beperken.

2.2.1 Verder aanmoedigen van gezondheidsbevordering in de school

Er bestaat weinig evidence voor de impact van normatieve overheidsmaatregelen zoals een verbod op frisdrank op school. De raad vreest dat een totaal verbod op frisdranken een averechts effect kan hebben. Een dergelijke maatregel is volgens de Vlor niet opportuun.

De raad pleit er voor om een stimuleringsbeleid naar scholen verder te zetten, zoals voorzien in het strategisch plan 'Op uw gezondheid'. Een drankenbeleid scoort pas wanneer het gekaderd is in een totale benadering van de gezondheidsbevordering op school.

Vele studies onderstrepen het belang van participatie aan het gezondheidsbeleid van het hele schoolteam, van de ouders en van de leerlingen². In Vlaanderen zijn de structuur en de cultuur om binnen scholen participatief te werken rond een dranken- en (voeding)beleid slechts in beperkte mate ingeburgerd. De netwerking van basisscholen en secundaire scholen met externe organisaties rond gezondheidsthema's is slechts in 1 op 3 scholen een realiteit³.

---

¹ 'Op uw gezondheid', publicatie van Vlor, juni 2006, www.vlor.be > projecten > gezondheidsbevordering.

² What is the evidence on school health promotion in improving health or preventing disease and specifically, what is the effectiveness of the health promoting school approach? WHO Europe, march 2006.

³ Werken aan een gezondheidsbeleid op school, Olaf Moens, uitgave van VIG 2006

Scholen hebben heel wat hefboomen in handen om leerlingen aan te zetten om gezond te drinken⁴. Wanneer deze maatregelen kaderen in een totaal gezondheidsbeleid, wordt hun effect maximaal.

- Frisdranken en andere dranken die beter beperkt gebruikt worden, beperkt in tijd en ruimte toelaten. Bijvoorbeeld: niet tijdens lessen en in de klassen, niet tijdens pauzes op de speelplaats, enkel in de eetzaal tijdens de middagpauze ...
- Beperkingen rond welke soorten dranken leerlingen naar school mogen meebrengen of op welke momenten evt. dranken mogen worden genuttigd, kunnen worden afgesproken op klasniveau, tussen leraar en leerlingen, of kunnen voor de hele school in het schoolreglement opgenomen worden.
- Tijdens of op het einde van lessen of lesblokken kan de mogelijkheid om **water** te drinken ingebouwd worden.
- Leerlingen moeten steeds gratis drinkbaar water ter beschikking hebben, waardoor het drinken van water een vanzelfsprekendheid kan worden. Scholen kunnen water aanbieden van de kraan, in kannen of flessen, via een waterfonteinje of een waterreservoir, uit een hervulbare drinkbus ... Scholen zullen bij het ter beschikking stellen van drinkbaar water rekening moeten houden met en/of oplossingen zoeken voor eventuele praktische obstakels zoals verspilling, vandalisme, hygiëne, milieukost (bijv. indien gewerkt wordt met wegwerpbekertjes).
- Drinkenaanbod in kiosk, schoolwinkeltje, eetzaal of automaat: frisdranken kunnen duurder aangeboden worden dan andere dranken. Gezonde dranken kunnen meer onder de aandacht gebracht worden, frisdranken kunnen niet of in een beperkte variatie aangeboden worden.

Een school kan dus haar drinkenaanbod aanpassen. Tegelijkertijd dient een school aandacht te hebben voor wat leerlingen meebrengen. Dat kan via een aangepaste reglementering. Enkel wanneer dit beleid gekaderd wordt in een totaal gezondheidsbeleid ('whole school approach') heeft het kans op slagen.

Voor de procesmatige uitwerking van een drankenbeleid kan de school zich laten ondersteunen door het CLB en de pedagogische begeleidingsdienst.

Binnen een drankenbeleid op school is de uitbouw van een draagvlak bij de leerlingen essentieel. Naast participatie van leerlingen is ook een transparante communicatie van de school over het beleid ten aanzien van water en dranken noodzakelijk.

Extra aandacht voor kansengroepen is belangrijk. Ook deze groep moet participatief betrokken worden, maar zonder dat het tot stigmatisering leidt.

Gezien de grote invloed van het thuismilieu op de aard van het drankverbruik van kinderen en jongeren, verdient ouderparticipatie - een facet van het gezondheidsbevorderend schoolbeleid - hier veel aandacht. Ook dient de school haar beleid ten aanzien van dranken en water te bespreken met de ouders.

Ouders zijn belangrijke partners om jongeren aan te zetten tot een gezond consumptiepatroon. Ook buiten de school stijgt de aandacht hiervoor.

Gezondheidsorganisaties zoals het VIG en de Logo's, maar ook de ouderkoepels en de scholierenkoepel kunnen scholen helpen om ouders en leerlingen te betrekken bij hun gezondheidsbeleid.

---

⁴ Vanhauwaert E., Moens, O. et al. (2002) (W)eeet je alles? VIG

2.2.2 Een verplicht en gratis aanbod van drinkwater op school

Water is een basisbehoefte van elke mens. De raad is van oordeel dat elke school en vestigingsplaats, zowel in basis- als in secundair onderwijs, verplicht gratis drinkbaar water moet aanbieden aan haar leerlingen. Scholen kiezen zelf de vorm en modaliteiten waaronder dat gebeurt. Ze zullen daarbij rekening moeten houden met en/of oplossingen zoeken voor eventuele praktische obstakels zoals verspilling, vandalisme, hygiëne, milieukost (bijv. indien gewerkt wordt met wegwerpbekertjes). Ze streven ernaar dat de watervoorzieningen (bijv. gezond leidingwater) maximaal toegankelijk zijn voor de leerlingen en dat de dagstructuur toelaat op verschillende momenten van de dag water te drinken.

Voor scholen die nog geen toegang hebben tot drinkbaar (leiding)water zal de overheid gepaste maatregelen moeten treffen.

2.2.3 Garanderen van een evenwichtig aanbod op school

Het aanbod in het basisonderwijs moet een 'gezond' aanbod zijn. De raad adviseert de basisscholen om in het dagelijks aanbod (tijdens middagmaal en pauzes) geen frisdranken toe te laten. Het effect van deze maatregel zal pas maximaal zijn, wanneer dit gekaderd wordt in een totaal gezondheidsbeleid (zie 2.2.1).

Vanuit het belang van de groeiende keuzebekwaamheid is een frisdrankverbod in het secundair onderwijs volgens de raad niet aangewezen. Voor het secundair onderwijs is een aanmoedigingsbeleid om op school een evenwichtig drankenaanbod te voorzien, aangeraden. Binnen dit evenwichtig aanbod is een aanbod van frisdranken mogelijk, maar beperkt in diversiteit en beschikbaarheid.

De raad merkt verder op dat frisdranken onmogelijk volledig uit de leefwereld van kinderen en jongeren te verbannen zijn. Bovendien strekt deze leefwereld zich veel verder uit dan de school alleen. De initiatieven die onderwijs hiervoor neemt, zijn pas effectief wanneer ze ingebed en ondersteund worden door een breder gezondheidsbeleid in Vlaanderen voor verschillende settings en doelgroepen.

2.2.4 Een gerichte informatiecampagne

De raad stelt vast dat voedingsdeskundige aanbevelingen over dranken en de concrete toepassing ervan, in scholen vaak weinig of niet gekend zijn, en dat hierover heel wat misverstanden bestaan. Daarom vindt de raad het nuttig dat degelijke informatie, op een toegankelijke wijze aan alle scholen wordt verstrekt via een speciaal voor de onderwijsinstellingen ontworpen brochure. De brochure (ook downloadbaar) bevat gedegen informatie over het belang van voldoende drinken, en over de plaats die dranken innemen in de 'actieve' voedingsdriehoek. Ze bevat gegevens over alle typen van water, alle typen van frisdranken, alle typen van melkdranken en fruitsappen. Ook de concrete toepassing van deze aanbevelingen voor de school is een onderwerp. Deze brochure functioneert als een standaard waarop ouders en schoolteams een beroep kunnen doen (in samenspraak met VIG). De raad beveelt aan om de informatiecampagne te koppelen aan de ontwikkeling en verspreiding van een educatief pakket.

De informatiecampagne kan het best het belang van voldoende beweging in het kader van de 'actieve' voedingsdriehoek benadrukken.

Alle bestaande communicatiekanalen van zowel de overheid (Klasse voor leraren en ouders, Maks en Yeti) als van de centrale organisaties vertegenwoordigd in de Vlor, de website www.gezondopschool.be, maar ook andere media kunnen de informatiebrochure bekend maken.

2.2.5 Aanbeveling voor verder onderzoek

De Vlor vindt het ook belangrijk dat er onderzoek gedaan wordt naar de effecten van water en frisdranken op het leren en het functioneren van leerlingen.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Ann Demeulemeester
voorzitter

Bijlage: Contextgegevens en achtergrondinformatie bij het advies

1 Voedingskundige aanbevelingen betreffende drankgebruik⁵

Voedingsdeskundigen bevelen aan om dagelijks ten minste 2,5 liter vocht op te nemen. Vaste voedingsmiddelen brengen ongeveer 1 liter vocht aan. De rest moet worden aangevuld met 1,5 liter drinken (7 tot 10 kopjes of glazen). Wie sport of zware lichamelijke arbeid verricht en meer vocht verliest door meer zweten, moet meer drinken. De actieve voedingsdriehoek geeft duidelijk aan om bij voorkeur **water** te kiezen. Aan andere dranken zijn immers gezondheidsnadelen verbonden:

- Aan **lightfrisdranken** zijn kunstmatige zoetstoffen toegevoegd die weinig of geen calorieën aanbrengen. Zij mogen ook niet onbeperkt worden gebruikt. De maximaal toegelaten hoeveelheid verschilt naargelang de aard van de toegevoegde zoetstof en van de leeftijd en het gewicht van de gebruiker. Bij kinderen kan de maximaal toegelaten hoeveelheid snel worden bereikt bij een nonchalant gebruik van allerhande kunstmatig gezoete producten (bijv. lightfrisdranken, kunstmatig gezoete yoghurts en desserts). Kinderen drinken maximaal 1 tot 3 glazen lightfrisdranken op een dag, afhankelijk van de leeftijd en niet elke dag.
Naast light frisdranken bestaan er nu ook energie-arme frisdranken die gedeeltelijk met suiker en gedeeltelijk met energie-arme zoetmiddelen gezoet zijn en de helft aan energie bevatten in vergelijking met zoete frisdranken.
- **Frisdranken met suiker** behoren tot de restgroep van de actieve voedingsdriehoek. Deze dranken leveren relatief veel energie in de vorm van toegevoegde suikers en doorgaans weinig of geen essentiële voedingsstoffen zoals vitaminen en mineralen. Het zijn lege caloriebronnen. Bovendien kan een frequent gebruik van suikerrijke dranken tandcariës en -erosie bevorderen. Restgroepdranken zijn strikt genomen niet nodig in een evenwichtige voeding. Rekening houdend met onze voedingscultuur en –gewoonten zijn ze als extraatjes en bij matig gebruik wel toegestaan. Indien we ze echter te veel en te vaak gebruiken, riskeert de voeding onevenwichtig te worden en de energiebalans door te slaan naar te veel inname met gewichtstoename tot gevolg. Bij frisdranken speelt ook het element van de porties mee. Blikjes, flesjes en bekertjes drank worden in diverse maten aangeboden, waaronder ook steeds grotere maten die uiteindelijk ook makkelijk worden leeggedronken. Frisdrank is als snoep: gebruik het slechts af en toe en met mate.
- **Fruitsap.** Onder de fruitsappen onderscheiden we 2 soorten. Fruitsap zonder toegevoegde suikers en fruitsappen met toegevoegde suikers. Fruitsap heeft eenzelfde energie-inhoud als frisdranken. Fruitsap zonder toegevoegde suikers heeft steeds de voorkeur boven frisdrank omdat zij een natuurlijke bron van enkelvoudige koolhydraten bevat en hiernaast ook voedingsvezels of vitaminen aanbrengt. Vers geperst behouden zij het meeste van hun voedingsstoffen. Fruitsap kan echter vers fruit niet vervangen en

---

⁵ Vanhauwaert, E. (2006) Praktische voedings- en beweeggids. Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie, te raadplegen op www.vig.be >voeding

er wordt aangeraden het met mate te gebruiken. Vruchtennectars of vruchtendranken bevatten extra toegevoegde suiker.

Sportdranken zijn niet nodig in een gezonde voeding. Enkel wie zware sportinspanningen uitvoert kan deze gebruiken, maar dit komt in een schoolcontext niet voor (zelfs nauwelijks in de sportscholen).

- **Melk** brengt naast water ook hoogwaardige eiwitten en belangrijke hoeveelheden calcium, vitamine B2 en B12 aan. De actieve voedingsdriehoek adviseert tot 3 tot 4 glazen melk of melkproduct per dag. Karnemelk, magere en halfvolle melk krijgen de voorkeur.
- **Water** is de beste en meest verfrissende drank. Water is van gezondheidsoogpunt ideaal: energievrij en onschadelijk voor de tanden. Kinderen en jongeren moeten overdag en dus ook op school, in de klas, tijdens de sportles, enz. water kunnen drinken. Een kind heeft op school vijf tot zes glazen water nodig. Tussen de maaltijden wordt best voor water gekozen, bij de maaltijd voor melk of water.⁶

2 Cijfergegevens over het frisdrankenaanbod en -verbruik in Vlaamse scholen

2.1 Frisdrankenconsumptie door jongeren⁷

In Vlaanderen drinkt ongeveer de helft van de jongeren (11-18 jaar) dagelijks frisdrank. In andere landen en regio's, waaronder de Scandinavische landen en de Baltische staten, is dit slechts een vijfde van de jongeren of minder. Jongens drinken in bijna alle landen meer frisdrank dan meisjes; dit verschil is het grootst voor de 15-jarigen. In het algemeen is er weinig verschil in het dagelijkse gebruik van frisdranken tussen de verschillende leeftijdsgroepen. Wie op jonge leeftijd veel frisdranken neemt, blijft dat ook op 15-jarige leeftijd doen.

Er is een significant verband aangetoond tussen de aan- / afwezigheid van een aanbod van frisdrank op school (en de reglementen) en de consumptie van leerlingen op school in het secundair onderwijs. Daarnaast zijn het opleidingsniveau van de ouders en van de leerlingen zelf variabelen voor de frisdrankconsumptie.

Over de frisdrankconsumptie bij jongeren en het aanbod van frisdrank op school zijn een aantal cijfergegevens beschikbaar. Zie figuur p.13.

2.2 Overgewicht en obesitas bij jongeren⁸

Over de hele wereld neemt obesitas epidemische proporties aan. Ook in Vlaanderen stijgt het aantal jongeren met overgewicht en obesitas.

---

⁶ Coene, I (2006) Wat heeft u vandaag gedronken? In Nutrinews 2006, nr 1.

⁷ Vereecken, C. et al. (2007) Adolescents food habits: results of the Health Behaviour in School-aged Children survey

⁸ Vereecken, C. et al. (2007) Adolescents food habits: results of the Health Behaviour in School-aged Children survey

De HBSC-studie voor Vlaanderen vermeldt voor de 11- tot 18-jarigen dat: in 2002 1,8 % van de jongens en 1,5 % van de meisjes obees waren, en nog eens 8,6 % van de jongens en 7,4 % van de meisjes liep risico om obees te worden (overgewicht, maar nog niet obees). In 2006 zijn 2,3 % van de jongens en 1,7 % van de meisjes obees en 9,3 % van de jongens en 8 % van de meisjes lopen risico om obees te worden. Meer jongens en meisjes uit het BSO bevinden zich in de pre-obese groep in vergelijking met jongens en meisjes uit het ASO.

2.3 Aanbod⁹

In ongeveer 20 % van de basisscholen worden frisdranken aangeboden, in 5,7 % van de basisscholen light frisdranken. In bijna negen op tien secundaire scholen (86,1 %) worden frisdranken aangeboden, in bijna twee op drie light frisdranken (66 %).

Er is dus een duidelijk onderscheid tussen het basis- en het secundair onderwijs wat betreft de aanwezigheid van (light) frisdranken. Het uitgebreid aanbod van frisdrank in secundaire scholen loopt parallel met andere onderzoeksresultaten rond het feitelijk drinkgedrag van kinderen en jongeren¹⁰.

2.4 Automaten op school¹¹

In het basisonderwijs beschikt 7,5 % van de scholen over een drankenautomaat. In het secundair onderwijs is dat bijna drie op vier scholen (74,4 %). Ongeveer 85 % van de drankenautomaten zou rechtstreeks afhangen en eigendom zijn van Coca Cola (bron: Coca Cola).

Opmerkelijk is dat van de basisscholen die frisdrank aanbieden (1 op 5 scholen), slechts 37,5 % dat doet via een drankenautomaat. In het secundair onderwijs waar bijna 9 op 10 scholen frisdrank aanbieden, gebruikt 86,4 % van die scholen daarvoor een drankenautomaat.

3 Economische en juridische aspecten

3.1 Extra inkomsten voor de school

De verkoop van frisdranken betekent voor heel wat scholen een substantieel extra inkomen. Hierover zijn geen exacte gegevens beschikbaar. De verkoop moet steeds overeenstemmen met de vereisten van 'Vlaamse regelgeving voor zorgvuldig bestuur'. (zie 3.4)

---

⁹ Buytaert, B., Lambert, M., Moens, O. et al (2004). Indicatoren voor een tabakspreventie- en gezonde voedingsbeleid op de wekplek en in de school, Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie, te raadplegen op: www.vig.be

¹⁰ Bij jongens stijgt het verbruik van frisdrank met de leeftijd, bij meisjes is er weinig verschil qua leeftijd. Zie: Vereecken, C. & Maes, L. (2007) HBSC-STUDY: HEALTH BEHAVIOUR IN SCHOOL-AGED CHILDREN (VLAAMSE GEMEENSCHAP, Universiteit Gent, te raadplegen op: www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be)

¹¹ Buytaert, B., Lambert, M., Moens, O. et al (2004). Indicatoren voor een tabakspreventie- en gezonde voedingsbeleid op de wekplek en in de school, Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie, te raadplegen op: www.vig.be

3.2 Aanbod uit de bedrijfswereld

Wat de automaten betreft heeft Coca Cola een quasi monopolie positie in de Vlaamse (secundaire) scholen: ongeveer 85 % van de drankenautomaten zou rechtstreeks afhangen en eigendom zijn van Coca Cola. De overige automaten zijn vooral eigendom van lokale distributeurs.

Coca Cola doet inspanningen om zijn marktpositie in de scholen te behouden. Sinds 2003 heeft het bedrijf zich een gedragscode opgelegd, waardoor in basisscholen enkel water, melk en fruitsappen zonder toegevoegde suiker kunnen worden aangeboden. Voor secundaire scholen stelt Coca Cola dat je als school zelf kan onderhandelen over de inhoud van de drankenautomaat. De secundaire school wordt evenwel verplicht in de drankenautomaat tenminste water en fruitsap te voorzien. Door Coca Cola worden enkel sportdrank en frisdrank (inclusief light en energiearm) geleverd op uitdrukkelijke vraag van de school, en enkel als van de frisdrank ook een light-variant wordt opgenomen ¹²

Andere firma's trachten een deel van de markt te veroveren via een alternatief aanbod van fruitsappen en/of zuivelproducten of het plaatsen van waterdispensers. Sommige van deze firma's stellen ook inkomsten voor scholen in het vooruitzicht. Het is vaak moeilijk om de boodschappen van de firma's juist te beoordelen. Vaak wordt de klemtoon gelegd op het "gezonde" karakter van de aangeboden producten.

Voor scholen zijn de praktische mogelijkheden en concrete invulling van een evenwichtig aanbod van dranken vaak zeer onduidelijk.

3.3 Federale regelgeving inzake eerlijke handelspraktijken

Wanneer scholen dranken en voedingswaren verkopen zijn ze gebonden door regelgeving inzake eerlijke handelspraktijken. Om voor geen oneerlijke concurrentie te zorgen met de distributiesector mogen scholen dranken en voedingswaren enkel verkopen in eenpersoonsverpakkingen voor onmiddellijk gebruik. Een koninklijk besluit van 4 december 1995 inzake vergunningen in de voedingssector verplicht scholen over een vergunning te beschikken voor de verkoop van dranken *tenzij* dat gebeurt via automaten. Deze regelgeving wordt opgevolgd door het Federaal Agentschap voor de Voedselveiligheid.

3.4 Vlaamse regelgeving inzake zorgvuldig bestuur

Op Vlaams niveau is de regelgeving inzake zorgvuldig bestuur in onderwijsinstellingen relevant. Een uitspraak van de Commissie Zorgvuldig Bestuur van 3 februari 2003 zet een aantal krachtlijnen uit. Voor de vraag of het niet laakbaar is dat scholen frisdrank verkopen via automaten met lichtreclame, vertrekt de Commissie van het decreet basisonderwijs (25 februari 1997) en van het decreet betreffende het onderwijs-XIII-Mozaïek (13 juli 2001): "Een schoolbestuur kan handelsactiviteiten verrichten, voor zover deze geen daden van koophandel zijn en voorzover ze verenigbaar zijn met haar onderwijsopdracht".

'Daden van koophandel' wordt in enge zin geïnterpreteerd: handelsactiviteiten die enkel en alleen als doel hebben de verrijking van het bestuur of van personen betrokken bij het onderwijs of de begeleiding zonder dat er een algemene of concrete aanwending is in het kader van de taken en doelstellingen.' Dit is dus ook van toepassing op de opbrengsten die

---

¹² Voor de gedragscodes voor basis- en secundair onderwijs, zie: www.cocacolabelgium.be/Gedragscode-voor-scholen

voortvloeien uit de verkoop van frisdranken. De Commissie beschouwt de verkoop van drank als "(...) het aanbieden van een product dat in rechtstreeks verband staat met het schoolleven". Het is niet abnormaal dat tijdens pauzes de leerlingen een (fris)drank verbruiken. De leerlingen moeten evenwel vrijblijvend van deze service gebruik kunnen maken. Het schoolbestuur mag dus drankjes verkopen aan de leerlingen vermits dit behoort tot de normale dienstverlening aan de leerlingen¹³.

4 Actuele beleidscontext

Op 27 januari 2006 ondertekenden de ministers bevoegd voor Onderwijs en Vorming (Frank Vandenbroucke), Welzijn en Gezondheid (Inge Vervotte), Jeugd en Sport (Bert Anciaux) en Landbouwbeleid en Zeevisserij (Yves Leterme) samen een intentieverklaring¹⁴. Zij spraken af dat zij gezamenlijk willen bijdragen tot de gezondheidsbevordering in het basis- en secundair onderwijs. De vier ministers nemen de bestaande Vlaamse gezondheidsdoelstellingen als uitgangspunt. Eén van deze doelstellingen luidt:

"De consumptie van vet- en suikerrijke dranken en voeding moet op significante wijze dalen ten voordele van vetarme en vezelrijke voeding".

De minister van Onderwijs en Vorming vraagt de scholen om een gezondheidsbeleid op maat van hun leerlingen uit te werken en tegen 1 september 2007 de leerlingen in een omgeving op te vangen die een gezonde levensstijl communiceert.

5 Overzicht van mogelijke beleidsmaatregelen

In een beperkt aantal landen bestaan normatieve overheidsmaatregelen rond het aanbod van bepaalde voedingsmiddelen naar kinderen en jongeren. Deze spitsen zich globaal toe op 3 domeinen¹⁵:

- fiscale maatregelen die het aanbod van bepaalde voedingsmiddelen (bijv. frisdrank) op school goedkoper (bijv. fruit) of duurder (bijv. frisdrank) maken;
- corrigerende maatregelen naar de media, die publiciteit voor bepaalde voedingsmiddelen (bijv. snoep) weren of beperkingen opleggen binnen de media voor kinderen en jongeren of hiervoor compensaties vragen (bijv. steeds gepaard laten gaan met erkende gezondheidsboodschappen);
- beperkende of verbodsmaatregelen ivm het aanbod op scholen.

5.1 Een verbod op frisdrank

Voor interventies in verband met aanbod en reglementering van voeding en beweging op schoolniveau binnen een 'whole school approach' bestaat evidence¹⁶. Voor een wetgeving in

---

¹³ Commissie Zorgvuldig Bestuur. Advies over 'Verkoop van drank en andere aan leerlingen' (CZB/V/GZ/2002/6). Te raadplegen op: www.ond.vlaanderen.be/zorgvuldigbestuur/uitleg.htm#4

¹⁴ <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2006p/files/intentieverklaring-26-01-2006.pdf>

¹⁵ La lutte contre l'obésité enfantine. Les documents de travail du Sénat. Série législation comparée (juni 2005), te raadplegen op: www.senat.fr/lc/lc147/lc1470.html

¹⁶ What is the evidence on school health promotion in improving health or preventing disease and specifically, what is the effectiveness of the health promoting school approach? WHO Europe, march

verband met beperkingen ivm aanbod van voeding op school kennen we nauwelijks effectiviteit, behalve voor sommige staten van de VS.

Recente wetgevende maatregelen in Frankrijk worden gecontesteerd¹⁷. Automaten verbannen uit de scholen is er geen oplossing voor het probleem van frisdrankgebruik. Het probleem wordt verlegd naar de buurtwinkels. Jongeren smokkelen frisdranken in de scholen.

Voor een aantal staten in de VS is er wel effectiviteit voor normatieve overheidsmaatregelen met dwingende beperkingen rond het voedingsaanbod (i.c. frisdrank, snoep, ...) op school mits aan een aantal voorwaarden is voldaan. Deze maatregelen zijn effectief als ze gelinkt zijn aan het stimuleren van de uitbouw van een positief evenwichtig schoolaanbod. M.a.w. wanneer scholen werken aan/beschikken over een positief evenwichtig voedingsaanbod, dan kunnen verbodsmaatregelen vanwege de overheid de effecten van dit schoolbeleid versterken¹⁸. Breder dienen deze beperkende maatregelen ook gekoppeld te worden aan een normatieve bijsturing van de landbouwpolitiek en van de marketing van de voedingsindustrie, willen ze effectief zijn. Tot slot moet via sociale marketing zowel bij scholen, ouders als leerlingen voldoende draagvlak gevonden worden, willen dergelijke maatregelen effectief zijn¹⁹.

Een verbod op frisdranken op school en/of automaten lijkt maatschappelijk aanvaardbaar binnen het basisonderwijs, maar niet binnen het secundair onderwijs. Eerder vermelde cijfers tonen evenwel aan dat een aanbod van frisdranken en automaten vooral in grote mate voorkomen in het secundair onderwijs.

5.2 Fiscale maatregelen

In Canada bestaat een fiscale vrijstelling van voeding en dranken die op school worden verkocht, met uitzondering van frisdrank, snoep en koeken.

In verscheidene staten van de USA worden/werden extra taksen geheven op de verkoop van frisdranken (idem voor snoep, chips en kauwgom) in automaten (deze fiscale maatregelen werden in een aantal staten in de jaren '90 afgeschaft)²⁰.

5.3 Corrigerende maatregelen

In een aantal staten werden standaarden opgesteld voor de schoolmaaltijden (Groot Brittannië, Verenigde Staten). In deze staten is er een fiscaal gunstregime of overheidstussenkomst voor schoolmaaltijden die beantwoorden aan deze normen⁽²¹⁾.

2006

- Marcus, C. et al. (2007). Stockholm Obesity Prevention Project (STOPP). [rapport in voorbereiding].

¹⁷ Zie o.a.: Favennec, Y. (aug. 2006). Filières de production et Qualité nutritionnelle des aliments. Te raadplegen op: www.agriculture.gouv.fr/spip/IMG/pdf/favennec_nutrition_definitif_061122.pdf

¹⁸ Fox, S., Meinen, R. et al. (2005). Competitive food initiatives in schools and overweight in children: a review of the evidence. In: Wisconsin medical journal. 104, 5.

¹⁹ Ammerman, A., Cavallo, D. et al. (2006) Farm food, health: how public policy affects childhood nutrition. In: Harvard health policy review. 7,2.

²⁰ Voor een overzicht van de wetgeving in de staten van de VS, zie: United States department of agriculture (2002). National School Lunch Program, te raadplegen op: www.fns.usda.gov/cnd/Lunch

Een ander voorbeeld van een corrigerende maatregel is het maken van afspraken met producenten en/of distributeurs.

5.4 Ingrijpen in de rol van de media

In vele landen voert de overheid beperkende maatregelen in ten aanzien van reclame voor jongeren, en meer bepaald in verband met reclame voor snoep, frisdrank, junk food, ...

Deze maatregelen kunnen erop gericht zijn om publiciteit in communicatiekanalen voor kinderen en jongeren te beperken of te weren (in Vlaanderen bijv. in verband met publiciteit voor/na kinderprogramma's op televisie en commerciële boodschappen in leermiddelen).

Daarnaast zijn er landen met dwingende maatregelen over inhoud. In Frankrijk bijv. is de opname van gezondheidsboodschappen in publiciteit voor kinderen en jongeren verplicht.

Ten slotte kunnen compensaties worden opgelegd voor de publiciteitsruimte voor 'ongezonde' voedingsmiddelen. Zo dient bijv. in de Franstalige Gemeenschap een televisiezender die reclame voor alcohol, snoep, e.d. uitzendt, als compensatie gratis zendtijd te geven aan gezondheidsorganisaties.

5.5 Stimulerend optreden vanwege de overheid: drankenbeleid op school

Om effectief te werken aan evenwichtige voeding in het kader van de preventie van overgewicht en obesitas is een brede gezondheidswerking nodig binnen domeinen als media, voedingsindustrie, lokaal beleid, ruimtelijke ordening, onderwijs, ...²².

Programma's voor promotie van gezonde dranken (en voeding) in scholen zijn het meest efficiënt wanneer ze kaderen in een totaal gezondheidsbeleid.²³

In heel wat landen worden interventieprogramma's opgezet om obesitas bij jongeren te bestrijden. Het beperken van het frisdrankgebruik is één van de elementen van de interventies. Het beperken van het frisdrankgebruik moet steeds bekeken worden binnen een bredere aanpak naar meer evenwichtig eten. Naast frisdranken dienen ook het belang van water, de vetrijke tussendoortjes op school en de schoolmaaltijden binnen een voedingsbeleid op school te worden opgenomen. Meestal moedigen deze programma's ook de kinderen aan om meer en vaker te bewegen. Programma's die werken op meerdere facetten hebben meer resultaat dan wanneer maar één enkele determinant aangepakt wordt.

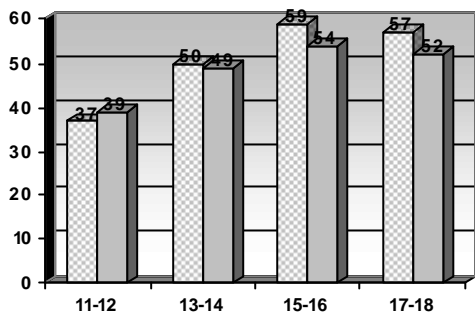
---

²¹ Voor een overzicht, zie: www.senat.fr/lc/lc147/lc1470.html en www.fns.usda.gov/cnd/Lunch

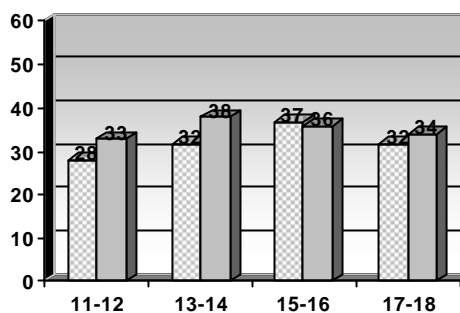
²² Storm, I., Nijboer, C., Wendel-Vos, G. et al. (2006). Een gezonde omgeving ter preventie van gewichtsstijging: nationale en lokale mogelijkheden. RIVM rapport.

²³ What is the evidence on school health promotion in improving health or preventing disease and specifically, what is the effectiveness of the health promoting school approach? WHO Europe, march 2006

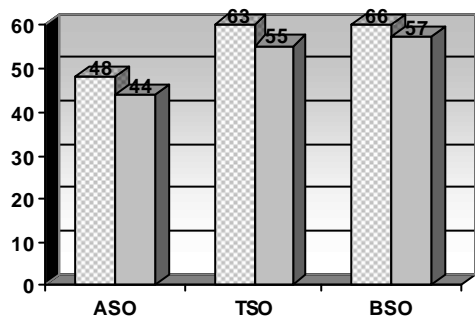
Vlaamse jongeren met tenminste één frisdrankconsumptie per dag
HBSC 2002 en 2006

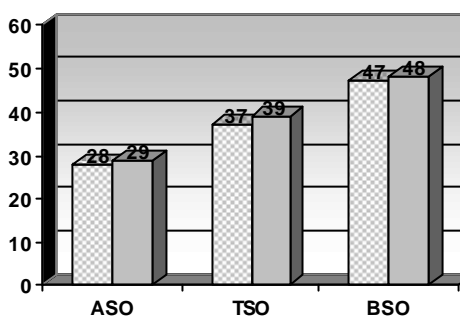
Jongens – naar leeftijd

Meisjes – naar leeftijd

Jongens – naar opleiding

Meisjes – naar opleiding

HBSC 2002

HBSC 2006

